

Niesje Stuut-Visser tekst Ineke Hulsman afbeeldingen en tekstbijdrage

Oog voor de naald

Begin van een verzameling

'Door het oog van de naald kruipen', 'heet van de naald', twee spreekwoorden die iedereen waarschijnlijk wel kent. Misschien ken je er nog wel meer. Maar als je oog voor naalden hebt, kun je ze ook verzamelen. Ineke Hulsman uit Heerjansdam is zo'n verzamelaar. Zij heeft zo'n 20.000 naalden in huis, verpakt in naaldenboekjes, naaldenpakjes en naaisetjes.

Een klein begin

Als je Ineke vraagt hoe het is begonnen, dan zegt ze: 'Met een vingerhoed'. Al op jonge leeftijd is ze gaan handwerken en werd hierbij enorm geïnspireerd door haar moeder. Omdat ze zoveel handwerkte, beloofde haar moeder haar met Kerst een zilveren vingerhoed. Maar omdat dit eigenlijk ver boven het budget lag, kwam het er niet van. Haar moeder werd ziek en overleed en de vingerhoed werd vergeten. Toen ze later van haar vader geld kreeg voor haar verjaardag kocht ze alsnog een zilveren vingerhoed. In de naaidoos van haar moeder vond ze nog een houten naaldenkoker en al snel kwam daar van alles bij, zoals een haaknaaldje, een stopbol en een oud naaldenpakje. Haar verzameling is dan een feit en groeit nog steeds.

Tijdens een bezoek aan een naaldenmuseum in Engeland raakt ze diep onder de indruk van hoeveel tijd het vroeger kostte om een naald te maken. Wie in april vorig jaar de Algemene Ledenvergadering heeft bezocht heeft daar van Ineke een lezing gehoord over de ontstaansgeschiedenis van de naald. Dit boeiende verhaal publiceren we hier nogmaals.

Geschiedenis van de naald

Naald betekent volgens de encyclopedie: 'Een puntig metalen staafje met een oog, waardoor een draad gestoken wordt.

Dient om leer of textiel aaneen te naaien'. Een simpel gebruiksvoorwerp dus. Toch kent de naald een lange geschiedenis, die teruggaat tot het vroege begin van de mensheid.

In het Stenen Tijdperk maakte men kleding van huiden, waarin met een stenen priem gaten werden gemaakt om het naaien te vergemakkelijken. Als draad gebruikten deze mensen plantenvezels, leren stroken of pezen, die door de gaten werden gehaald met behulp van een priem van been of hoorn.

De volgende stap was een priem met aan het einde een spleet, waarin de draad geschoven werd. De eerste naalden met een oog dateren uit 17.500 v. Chr. De ogen werden er met behulp van een scherp gepunte steen in geboord.

In het Bronzen Tijdperk beschikte men over ander materiaal. Van brons kon men beter een naald maken. Het was dunner en sterker. De eerste bronzen naalden werden rond 5.000 jaar v. Chr. gemaakt. In musea zijn nog vaak bronzen naalden te zien, vooral uit de Romeinse tijd.

Ongeveer 100 jaar v. Chr. begon de IJzertijd. Er veranderde weinig aan de vorm van de naalden. Helaas zijn er uit dit tijdperk vrijwel geen naalden overgebleven, want ijzer heeft de eigenschap om te roesten.

Over het algemeen zijn er in musea toch weinig naalden te vinden, maar wel al het moois waarvoor toch een naald nodig geweest is om het te maken. Voorbeelden hiervan zijn de kleding van Toetanchamon (14e eeuw v. Chr.) en het tapijt van Bayeux (11e eeuw). Uitgebreid wordt over deze kostbaarheden geschreven, maar er wordt zelden stilgestaan bij de vraag wat voor naalden ervoor gebruikt werden.

In 1370 is er voor het eerst documentatie over de naald. Hierin vindt men gegevens over naaldenproductie in Neurenberg in Duitsland. In Engeland kwam de naaldenindustrie in de 16e eeuw op gang. Ook in Nederland werden in die tijd naalden gemaakt. Amsterdam had vanaf het einde van de 16e eeuw een eigen naaldenindustrie. Deze bestond uit naaldenmakers, die in familieverband in kleine huizen in de Jordaan hun naalden maakten.

Hoe werd een naald gemaakt?

Veel handelingen waren nodig om een naald te maken. De naaldenmaker voerde alle handelingen zelf uit, geassisteerd door familieleden en als hij succesvol was had hij enkele bekwame knechten in dienst.

De basis voor de naald was een op maat gesneden stukje staaldraad. Dit werd door slijpen en vijlen aan het ene eind van een punt voorzien. Vervolgens werd de andere kant plat gemaakt en daar werd het oog in geslagen. Tot slot werd de naald gepolijst met fijn zand.

Gezien de vele handelingen en de kleine hoeveelheden, die verwerkt konden worden, is het niet zo verwonderlijk, dat er steeds gezocht werd naar mogelijkheden om het maken van naalden te vereenvoudigen. Al snel ging men waterkracht gebruiken voor de twee bewerkingen, die het meest arbeidsintensief waren, n.l. het aanslijpen van de punt en het

polijsten. De overige handelingen gebeurden veelal thuis. De naalden gingen van de ene naar de andere familie, die elk gespecialiseerd was in één van de bewerkingen. Deze huisindustrie kwam zowel in Duitsland als in Engeland voor, de landen met in de 19e eeuw de belangrijkste naaldenindustrie van Europa. In Duitsland was dat vooral in de steden Aken en Iserlohn en omgeving en de plaats Schwabach, even ten zuiden van Neurenberg. In Engeland was er vooral naaldenfabricage in het gebied ten zuiden van Birmingham, met de plaatsen Redditch en Studley als centrum. In 1811 werd door een Engelse firma een methode ontdekt om 2 naalden tegelijk te maken.

Verpakking

De eerste verpakking voor naalden bestond uit een eenvoudig opgevouwen stukje van speciaal blauw of grijszwart papier, dat als bescherming tegen het roesten diende. Met de hand werd erop geschreven wat erin zat: het type naald, de maat en de maker. In de eerste helft van de 19e eeuw kwamen de eerste fabrieksmerken erop te staan. Na 1850 ging men ook kleurige naaldenetiketten maken. In 1884 verscheen in Engeland voor het eerst het zogenaamde vensterpakje.

Het transparante venster werd gemaakt van mica of celluloid.

Met de komst van de confectie-industrie rond 1910 veranderden de naaigewoontes en de verkoop van naalden liep terug. Het naaldenpakje maakte plaats voor een nieuwe vorm: het openklappende naaldenboekje in briefkaart-formaat, met aan de buitenkant afbeeldingen van o.a. sprookjes en plaatjes met naaien als thema. Binnenin deze naaldenboekjes bevond zich een assortiment van gangbare naalden en een draadinsteker. Veel van deze naaldenboekjes zijn op de markt gebracht door de firma William Prym.

Vanaf ongeveer 1960 verschenen de blisterpakjes op de markt. De naalden zitten dan op een kaart in een plastic verpakking, zodat de hele naald te zien is.

De naald, wie hem gebruikt staat er niet bij stil dat er zo'n lange geschiedenis aan verbonden is. Een uitvinding van heel lang geleden, maar nog steeds onmisbaar.

Jong geleerd, ...

Collectie

Ineke verzamelt meer dan alleen naalden. Ook vingerhoeden, scharen, speldenkussens, klosjes garen en speelgoedhandwerkjes voor kinderen zitten in haar collectie. Zo af en toe geeft ze een lezing over haar verzameling of leent ze een deel ervan uit voor een tentoonstelling. Daarnaast is ze nog steeds bezig met diverse handwerken, waaronder kantslossen.

Naaldenboekjes

Speldenkussens en houder voor vingerhoed

Leuke centimeters